

Захист прав споживачів

навчальна дисципліна

Тема: **Загальна характеристика відносин у сфері захисту прав споживачів**

- 1. Загальна характеристика відносин у сфері захисту прав споживачів.
- 2. Суб'єкти відносин у сфері захисту прав споживачів. Поняття «споживач».
- 3. Поняття об'єкту та змісту відносин у сфері захисту прав споживачів
- 4. Сфера застосування Закону України «Про захист прав споживачів».

Список рекомендованої літератури:

- Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
- Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. №№ 40-44. ст. 356.
- Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05.1991 р. № 1023-XII. Відомості Верховної Ради УРСР. 1991. № 30. ст. 379.
- Про практику розгляду цивільних справ за позовами про захист прав споживачів: Постанова пленуму Верховного суду України від 12.04.1996 № 5. сайт url: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-96#Text>.
- Банасевич І.І. Поняття та сутність правовідносин за участю споживачів. Юридичний бюлетень: наук. журнал. 2018. № 7 (7). Ч. 1. С. 177–182.
- Банасевич І.І. Елементи цивільно-правового статусу споживача. Науковий вісник публічного та приватного права. Випуск 5. Т. 1. 2019. С. 42-47.
- Горблянський, В. Я. Захист прав споживачів за договором про надання послуг. автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 - Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника. - Івано-Франківськ : Б. в., 2019. 19 с.

Список рекомендованої літератури:

- Дудла І.О. Захист прав споживачів: Навч. посібник. К.: Центр учбової літератури, 2007. 448 с
- Зверєва О.В. Захист прав споживачів. Навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2007. 192 с.
- Осетинська Г.А. Цивільно-правовий захист прав споживачів за законодавством України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. Київ, 2006. 20 с.
- Пожоджук Р. Місце споживчих відносин у системі цивільного права. Підприємництво, господарство і право №4 2021. С. 59-65.
- Ткачук О. М. Закон України "Про захист прав споживачів": постатейний показник правових позицій Верховного Суду України (практика 2011-2018 років). Харків. Право, 2019. 200 с.
- Черняк О. Ю. Цивільно-правовий статус споживача у контексті адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : автореф. дис ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Олена Юріївна Черняк; В.о. НДІ приват. права і підприємництва Нац. акад. прав. наук України. К.2011. 19 с.
- Яновицька Г.Б. Цивільно-правові засоби захисту прав споживачів в Україні : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03 / Яновицька Галина Богданівна ; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Львів, 2021. 32 с.

1. Загальна характеристика відносин у сфері захисту прав споживачів

На думку Банасевич І.І., правовідносини за участю споживача мають комплексний характер, їх можна поділити на такі види:

- правовідносини, які виникають між суб'єктом підприємницької діяльності та державою (у цих правовідносинах споживач безпосередньої участі не бере, однак вони є основоположними для реалізації державою ефективної політики охорони і захисту прав споживачів);
- правовідносини, що виникають між споживачем і суб'єктом господарювання (цивільні правовідносини за участю споживача);
- правовідносини, які виникають із метою захисту порушених прав споживача, що реалізуються у порядку цивільного, адміністративного та кримінального судочинства.

Співвідношення категорій:

- «відносини у сфері захисту прав споживачів»
- «СПОЖИВЧІ ВІДНОСИНИ»
- «ВІДНОСИНИ СПОЖИВАННЯ».

Відносини у сфері захисту прав споживачів
регулюють норми споживчого права *та* включають
відносини, що виникають у сферах:

□ *публічного права,*
тобто процедура
ліцензування
діяльності у цій сфері,
податкового
регулювання,
ціноутворення,
регулювання
стандартизації та
сертифікації в цій
сфері;

□ *приватного права,*
тобто ті відносини, які
засновані на договорах
купівлі-продажу,
підряду, договорах з
надання різноманітних
послуг, відносини, які
виникають у разі
порушення прав
споживачів (споживчі
відносини).

Особливості публічних відносини у сфері захисту прав споживачів:

- виникають на підставі норм адміністративного права;
- це субординаційні відносини, «владовідношення», оскільки виникають в результаті здійснення державного управління, тобто державно-владного впливу однієї сторони на іншу для досягнення певної мети;
- обов'язковою стороною таких відносин є суб'єкт владних повноважень (іншою стороною може бути як суб'єкт публічного, так і приватного права). Споживачі не є безпосередніми учасниками таких правовідносин.
- діяльність суб'єктів владних повноважень у таких відносинах спрямована на забезпечення та захист прав споживачів;
- вони виникають з ініціативи однієї зі сторін, і згода іншої сторони при цьому не потрібна.

Особливості приватних відносини у сфері захисту прав споживачів (споживчих правовідносин):

- 1) споживчі відносини є цивільно-правовими і посідають особливе місце у предметі цивільного права;
- 2) особливості в суб'єктному складі – однією із сторін споживчих відносин є фізична особа споживач, адже споживче законодавство спрямоване на захист споживачів-фізичних осіб;
- 3) наявності певного публічного елемента (обмеження диспозитивності у формуванні та реалізації цивільних правовідносин за участю фізичних осіб-споживачів задля захисту слабкої сторони договору та «вирівнювання» переговорних позицій учасників цих відносин);
- 4) споживчі відносини охоплюють не тільки майнові, але й особисті немайнові відносини;
- 5) споживчі відносини функціонують як зобов'язальні відносини, які виникають на підставі цивільно-правових договорів (договорів купівлі-продажу, підряду, договорів із надання послуг), а інколи делікту.

Основними відмінностями споживчих відносин від відносин споживання є такі (на думку В.О. Анісімова):

- – споживчі відносини складаються в рамках майнового обігу і є майново-вартісними, а відносини споживання є майновими відносинами власності в її статиці і реалізуються володінням, користуванням і розпорядженням матеріальними благами;
- – відносини споживання розвиваються в рамках абсолютних правовідносин власності, а споживчі – в рамках відносних правовідносин (зобов'язання);
- – споживчі відносини передують виникненню відносин споживання і складаються у сфері виробництва та обміну, але не безпосереднього споживання;
- – споживання є метою для споживчих відносин і змістом для відносин споживання.

2. Суб'єкти відносин у сфері захисту прав споживачів. Поняття «споживач»

□ Згідно із п.22 ст. 1 Закону України «Про захист прав споживачів»,

споживач - фізична особа, яка придбаває, замовляє, використовує або має намір придбати чи замовити продукцію для особистих потреб, безпосередньо не пов'язаних з підприємницькою діяльністю або виконанням обов'язків найманого працівника.

Ознаки, які характеризують споживача як учасника споживчих відносин:

1. Споживачем є фізична особа, тобто на юридичних осіб дія закону не розповсюджується.
2. Фізична особа визнається споживачем, якщо,
 - 1) *має намір замовити або придбати товари (роботи, послуги);*
 - 2) *замовляє, придбаває товари (роботи, послуги);*
 - 3) *використовує товари (роботи, послуги) .*
3. Споживачем є фізична особа, яка придбаває, замовляє, використовує або має намір придбати чи замовити продукцію для особистих потреб, безпосередньо не пов'язаних з підприємницькою діяльністю або виконанням обов'язків найманого працівника.

Рішення Конституційного суду України від 10.11.2011 № 15-рп/2011 (справа про захист прав споживачів кредитних послуг) здійснив тлумачення категорії «споживач».

Конституційний Суд України виходить з того, що держава сприяє забезпеченню споживання населенням якісних товарів (робіт, послуг), зростанню добробуту громадян та загального рівня довіри в суспільстві. Разом з тим споживачу, як правило, об'єктивно бракує знань, необхідних для здійснення правильного вибору товарів (робіт, послуг) із запропонованих на ринку, а також для оцінки договорів щодо їх придбання, які нерідко мають вид формуляра або іншу стандартну форму.

Отже, для споживача існує ризик помилково чи навіть унаслідок уведення його в оману придбати не потрібні йому товари чи послуги.

Іншими суб'єктами споживчих відносин є:

- **Виконавець** - це суб'єкт господарювання, який виконує роботи або надає послуги.
- **Продавець** - це суб'єкт господарювання, який згідно з договором реалізує споживачеві товари або пропонує їх до реалізації.
- **Виробник** – це суб'єкт господарювання, який: виробляє товар або заявляє про себе як про виробника товару чи про виготовлення такого товару на замовлення, розміщуючи на товарі та/або на упаковці чи супровідних документах, що разом з товаром передаються споживачеві, своє найменування (ім'я), торговельну марку або інший елемент, який ідентифікує такого суб'єкта господарювання; або імпортує товар.

3. Поняття об'єкту та змісту відносин у сфері захисту прав споживачів

Яновицька Г.Б. у своїй дисертаційній роботі стверджує, що об'єктами споживчих правовідносин є «продукція для особистих потреб».

- **Продукція** - будь-які виріб (товар), робота чи послуга, що виготовляються, виконуються чи надаються для задоволення суспільних потреб.

Категорія «продукція» як об'єкт споживчих відносин включає:

- **Товар (виріб)** - продукт природи і людської праці або тільки людської праці у матеріальній і нематеріальній субстанції, який завдяки своїм властивостям здатен задовольняти наявні чи передбачувані суспільні потреби.

Категорія товар має характерні особливості:

по-перше, товаром можуть виступати лише оборотоздатні речі,

по-друге, це – речі, призначені для особистого, сімейного, домашнього чи іншого користування, не пов'язаного з здійсненням підприємницької діяльності, тобто даний товар за призначенням можна класифікувати як споживчий.

- **Робота** - діяльність виконавця, результатом якої є виготовлення товару або зміна його властивостей за індивідуальним замовленням споживача для задоволення його особистих потреб;
- **Послуга** - діяльність виконавця з надання (передачі) споживачеві певного визначеного договором матеріального чи нематеріального блага, що здійснюється за індивідуальним замовленням споживача для задоволення його особистих потреб

Окремі види об'єктів споживчих правовідносин розтлумачуються у спеціальному законодавстві:

- Для прикладу, значення термінів:
- «харчовий продукт», «непридатний харчовий продукт» містяться в ЗУ «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів»;
- «лікарські засоби» - в ЗУ «Про лікарські засоби»;
- «вироби медичного призначення» – в ЗУ «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг»;
- «алкогольні напої», «слабоалкогольні напої», «пиво» - в ЗУ «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, рідин, що використовуються в електронних сигаретах, та пального»;
- «туристичний продукт», «готельна послуга», «супутні туристичні послуги та товари» - в ЗУ «Про туризм»,
- «культурні цінності», «музейна колекція» - в ЗУ «Про музеї та музейну справу»,
- «освітня послуга», «психолого-педагогічні послуги», «корекційно-розвиткові послуги (допомога)» - в ЗУ «Про освіту»,
- «мережа Інтернет (Інтернет)», «мобільний зв'язок» - в ЗУ «Про електронні комунікації» тощо.

Зміст споживчих правовідносин становлять суб'єктивні права та юридичні обов'язки їх учасників, в першу чергу споживачів.

- ***Під суб'єктивними правами*** споживачів розуміється міра можливої поведінки споживачів як учасників конкретного цивільного правовідношення, яке виникло з приводу придбання, замовлення, використання або виникнення наміру придбати чи замовити продукцію для особистих потреб.
- ***Під юридичними обов'язками*** споживачів розуміється міра належної поведінки споживачів як учасників конкретного цивільного правовідношення.

4. Сфера застосування Закону України «Про захист прав споживачів»

- *ПВСУ у Постанові від 12.04.1996 № 5 «Про практику розгляду цивільних справ за позовами про захист прав споживачів» зазначив, що Закон України «Про захист прав споживачів» регулює відносини споживача з підприємством, установою, організацією чи громадянином-підприємцем, які виготовляють та продають товари, виконують роботи і надають послуги, незалежно від форм власності та організаційних форм підприємництва.*

До відносин, які регулюються Законом України «Про захист прав споживачів», належать, зокрема, ті, що виникають із договорів:

- купівлі-продажу,
- майнового найму (в тому числі найму (оренди) жилого приміщення - в частині відносин між наймачем (орендарем) і наймодавцем (орендодавцем), який одночасно є виконавцем комунальних послуг і послуг по ремонту житлового фонду та інженерного обладнання),
- побутового прокату,
- безоплатного користування майном,
- підряду (в тому числі побутового замовлення чи абонементного обслуговування),
- доручення,
- перевезення громадян та їх вантажу,
- комісії,
- схову,
- страхування,
- із договорів про надання фінансово-кредитних послуг для задоволення власних побутових потреб громадян.

Вирішуючи питання про характер правовідносин між споживачем та продавцем (виготівником, виконавцем), про наявність підстав і умов їх виникнення, про права і обов'язки сторін, **суд має виходити як із норм Закону України «Про захист прав споживачів» і прийнятих згідно з ним актів законодавства, так і з відповідних норм Цивільного кодексу України та іншого законодавства, що регулюють ті ж питання і не суперечать Закону України «Про захист прав споживачів».**

Дякую за увагу!